

For et stedvis ret personorienteret værk af denne type er det mærkeligt at måtte konstatere, at der ikke er noget personregister. Til gengæld er der et elendigt emneregister.

Jørgen Elklit

Evert Vedung, Kärnkraften och regeringen Fälldins fall, Stockholm: Rabeén & Sjögren, 1979. 231 s.

Efter international målestok må Sverige siges at have satset kraftigt på udnyttelse af atomkraften i energiproduktionen. Det første atomkraftværk blev sat i kommerciel drift i 1972 og ved Fälldin regeringens tiltræden var fem reaktorer i drift og seks var under bygning, heraf var tre meget tæt på færdiggørelse. Til trods for denne massive satsen på fredelig udnyttelse af atomenergi kan det fastslås, at det eneste havari af nogen større betydning, der er forekommet i forbindelse med den svenske atomkraft, er det, der ramte den borgerlige trepartiregering i efteråret 1978, et havari som direkte var forårsaget af atomkraftspørgsmålet. Som ved andre driftshændelser i forbindelse med atomkraft er der også i dette tilfælde blevet udarbejdet en havarirapport, resultatet er blevet en yderst læseværdig bog om en spændende episode i svensk politisk historie, en episode som ikke kan siges at være afsluttet endnu, men som måske vil finde sin afslutning med den folkeafstemning om atomkraftens fremtid, der skal finde sted i Sverige i foråret 1980.

Baggrunden for det dramatiske forløb er den kraftige polarisering, der fandt sted i halvfjerdserne på vælgerplanet og mellem partierne omkring atomkraftspørgsmålet. Det er i den forbindelse værd at notere sig, at man skal helt frem til efteråret 1972 for at finde det første spæde tegn på politisk strid om atomkraften i Sverige. Tegnet kommer i form af et spørgsmål til energiministeren fra et rigsdagsmedlem fra center-partiet vedrørende affaldsproblemet, og det er først i foråret 1973, at center-partiet sadler om i atomkraftspørgsmålet og markerer sig som klar A-kraft modstander. Det er bemærkelsesværdigt eftersom, der på det tidspunkt var truffet en beslutning om opførelse af en række atomkraftværker i stor politisk enighed. En nøjere analyse af, hvilke faktorer der førte til politisering af spørgsmålet ville være interessant. Det er åbenbart ikke atomkraftspørgsmålet selv, men andre uafhængige faktorer, der udgør nøglen til forklaringen. Da spørgsmålet først er blevet politiseret bliver det tæt infiltreret i den borgerlige trepartiregerings skæbne på flere måder. På den ene side er mange iagttagere af den mening, at havde center-partiet ikke indtaget en uforsonlig

For et stedvis ret personorienteret værk af denne type er det mærkeligt at måtte konstatere, at der ikke er noget personregister. Til gengæld er der et elendigt emneregister.

Jørgen Elklit

Evert Vedung, Kärnkraften och regeringen Fälldins fall, Stockholm: Rabeén & Sjögren, 1979. 231 s.

Efter international målestok må Sverige siges at have satset kraftigt på udnyttelse af atomkraften i energiproduktionen. Det første atomkraftværk blev sat i kommerciel drift i 1972 og ved Fälldin regeringens tiltræden var fem reaktorer i drift og seks var under bygning, heraf var tre meget tæt på færdiggørelse. Til trods for denne massive satsen på fredelig udnyttelse af atomenergi kan det fastslås, at det eneste havari af nogen større betydning, der er forekommet i forbindelse med den svenske atomkraft, er det, der ramte den borgerlige trepartiregering i efteråret 1978, et havari som direkte var forårsaget af atomkraftspørgsmålet. Som ved andre driftshændelser i forbindelse med atomkraft er der også i dette tilfælde blevet udarbejdet en havarirapport, resultatet er blevet en yderst læseværdig bog om en spændende episode i svensk politisk historie, en episode som ikke kan siges at være afsluttet endnu, men som måske vil finde sin afslutning med den folkeafstemning om atomkraftens fremtid, der skal finde sted i Sverige i foråret 1980.

Baggrunden for det dramatiske forløb er den kraftige polarisering, der fandt sted i halvfjerdserne på vælgerplanet og mellem partierne omkring atomkraftspørgsmålet. Det er i den forbindelse værd at notere sig, at man skal helt frem til efteråret 1972 for at finde det første spæde tegn på politisk strid om atomkraften i Sverige. Tegnet kommer i form af et spørgsmål til energiministeren fra et rigsdagsmedlem fra center-partiet vedrørende affaldsproblemet, og det er først i foråret 1973, at center-partiet sadler om i atomkraftspørgsmålet og markerer sig som klar A-kraft modstander. Det er bemærkelsesværdigt eftersom, der på det tidspunkt var truffet en beslutning om opførelse af en række atomkraftværker i stor politisk enighed. En nøjere analyse af, hvilke faktorer der førte til politisering af spørgsmålet ville være interessant. Det er åbenbart ikke atomkraftspørgsmålet selv, men andre uafhængige faktorer, der udgør nøglen til forklaringen. Da spørgsmålet først er blevet politiseret bliver det tæt infiltreret i den borgerlige trepartiregerings skæbne på flere måder. På den ene side er mange iagttagere af den mening, at havde center-partiet ikke indtaget en uforsonlig

modstanderholdning til atomkraft, ville de tre borgerlige partier ikke havde opnået et flertal ved valget i 1976, og dermed ville den borgerlige regering aldrig være kommet til verden. På den anden side førte uenigheden regeringspartierne imellem om atomkraftspørgsmålet til regeringens fald i utide. Bogen udgør en interessant skildring af de forsøg, der i hele regeringens levetid gøres for at nå frem til løsninger på dette problem for at sikre den fortsatte eksistens af en regering, deraf de tre deltagende partier ansås for et vigtigt selvstændigt mål efter 40 års socialdemokratisk regeringsledelse, og som partierne på alle andre områder end energispørgsmålet anså for at være en stor succes. Forsøgene lykkedes i begyndelsen, men blandt andet ved at stillingtagen til de reelle problemer bestandigt blev udskudt, så man til sidst stod over for en ophobning af problemer, samtidig med at de evindelige tovtrækkerier havde slidt så hårdt på et i øvrigt godt regeringssamarbejde, at et brud til sidst blev resultatet. Gennemgangen af forløbet er både spændende og læseværdigt, og det fremgår, at den situation man havde i Danmark under SV-regeringen, hvor regeringen i uger og måneder forhandlede med sig selv under mediernes udelte opmærksomhed, har mindst ét fortilfælde i den svenske trepartiregerings forhandlinger omkring atomkraftspørgsmålet.

Fra hændelsesforløbet kan fremdrages flere aspekter af mere generel politologisk interesse. Jeg vil i det følgende hæfte mig ved tre aspekter: 1. pressens rolle, 2. folkeafstemningers rolle og 3. tendensen til "overload" af moderne politiske systemer.

Det fremgår af Vedungs fremstilling, at pressen/medierne spiller en helt selvstændig og betydningsfuld rolle i hele forløbet. Det gør den ved hele tiden at opholde sig uden for de lokaler, hvor forhandlingerne foregår og straks kaste sig over de forhandlere, der forlader lokalet, for at afæske dem kommentarer. Vedung påviser, hvorledes disse udtalelser eller rettere offentliggørelsen af dem ved flere lejligheder påvirker handlingsforløbet. Påvirkningen kan bedst karakteriseres som destruktiv i den forstand, at pressens ageren åbenbart forringer mulighederne for at opnå holdbare kompromisser. Dette kan eksemplificeres med, at pressen til stadighed kræver, at centerpartiet skal gå på kompromis, og når partiet har gjort det, beskylder den samme presse partiet for at have sveget vælgerne. I andre tilfælde anvendes pressen bevidst af nogle af forhandlerne, ved at de "lækker" information, som må formodes at styrke deres forhandlingsposition. En helt afgørende rolle kommer pressen til at spille i regeringens slutfase. Faktisk nåede regeringen nogle dage før dens fald til et kompromis vedrørende igangsætningen af to færdiggjorte reaktorer, som var anledningen til striden i efteråret 78; men forløbet af den pressekonference, hvor forliget blev præsenteret,

teret, sammenholdt med pressens behandling af centerpartiets rolle, hvor billeder af en svedig og udkørt statsminister spillede en vis rolle, førte til at centerpartiet fortrød kompromisset og rejste nye krav, der så førte til regeringens fald.

Allerede før 1976-valget fremføres den idé, at spørgsmålet om fortsat udnyttelse af atomkraften evt. skulle afgøres ved en folkeafstemning. Denne fremgangsmåde til løsning af et spørgsmål, der skaber splittelse i et politisk parti eller mellem i øvrigt nærtstående politiske partier er velkendt også i Danmark, hvor EF-folkeafstemningen spillede en sådan rolle. Det er imidlertid værd at fremhæve, som Vedung gør det, at det på ingen måde er kærlighed til det direkte demokratis principper eller et ønske om, at vælgerbefolkningen skal have den endelige afgørelse, der er hovedmotiveringen for ønsket om en folkeafstemning. I de interne forhandlinger i Fälldin-regeringen er det centerpartiet, der presser på med folkeafstemningsmuligheden. Hovedmotivet herfor er alene at bruge det som en trussel mod de andre partier for at få dem til at give indrømmelser i forhandlingerne. Det primære motiv er end ikke at få folkeafstemningen. Hvis folkeafstemningen skulle komme, har centerpartiet ikke noget imod det, fordi den kunne være et middel til at redde regeringen og fordi den kunne medvirke til at bringe partiet i en gunstig taktisk situation ved næste rigsdagsvalg. Ikke engang de sekundære motiver rummer et ønske om at høre folkets røst. Folkeafstemningsideen bliver ikke realiseret af den borgerlige treparti-regering, blandt andet fordi det er vanskeligt at udforme afstemningstemaet, fordi der allerede var en række reaktorer i drift, spørgsmålet var ikke om man skulle igangsætte elproduktion via atomkraft eller ej. Først efter Fälldin-regeringens fald bliver folkeafstemningen besluttet og da på foranledning af socialdemokratiet, da dette parti dels havde interne problemer dels gerne ville fjerne spørgsmålet fra den næste valgkamp.

I de senere års politologiske litteratur har begreber som "government overload" spillet en voksende rolle blandt andet i forbindelse med den offentlige sektors vækst målt i penge og personale. Atomkrafteksemplet viser, at dette "overload" fænomen har et bredere omfang end blot den offentlige sektors størrelse.

Problemet består også i at flere og flere spørgsmål, der tidligere er blevet reguleret af markedet eller "private" kollektive foranstaltninger bliver politiseret og afgørelsen dermed flyttet over til de centrale politiske institutioner. Dette kan give en rent fysisk overbelastning af systemet, antallet af sager stiger kraftigt, nok så vigtigt er det måske, at det kan føre til en overbelastning af systemets samlede kompromis- eller konfliktløsningskapacitet. Dette kom-

mer til udtryk ved, at flere og flere politiske spørgsmål ikke lader sig passe ind i de konflikt mønstre og strukturer, langs hvilke politiske kompromisser og koalitioner normalt etableres. Vedung taler om den traditionelle højre-venstre konflikt dimension i svensk politik, der er blevet suppleret af en vækst-økologidimension, hvor den sidste opdeler partisystemet på en helt anden måde end den første. Jeg tror, at problemet er mere komplekst, end at der "blot" er blevet føjet en ny dimension til konfliktmønstret. Der er snarere tale om en generel overbelastning af konfliktløsningskapaciteten, som ikke kan reduceres til en enkelt konflikt dimension. De senere års danske politik viser mange eksempler på sådanne spørgsmål, der volder problemer internt i partierne og mellem partierne, disse spørgsmål kan næppe reduceres til en enkelt dimension. Problemet er alvorligt også fordi overflytningen af et sagsområde fra et af samfundets mange beslutnings- og styremekanismer til den politiske sfære oftest er en irreversibel proces. I 1972 udgjorde atomkraftspørgsmålet ikke noget politisk problem i Sverige, men nu slipper man næppe af med spørgsmålet som et betydningsfuldt politisk problem i dette århundrede. Folkeafstemningstemaet ved den kommende folkeafstemning, hvor A-kraft "tilhængerne" taler om en afviklingsperiode på højst 20 år skal nok sørge for det.

Alt i alt er bogen anbefalelsesværdig som en meget minutiøs og interessant gennemgang af et spændende og vigtigt politisk forløb. Nogle gange er bogen måske næsten for minutiøs, dens disposition indebærer, at hvert partis overvejelser gengives i særskilte kapitler, dette medfører en del gentagelser, som måske kan trætte den mindre udholdende læser.

Ole P. Kristensen

World Bank, World Development Report, 1979, Washington D.C.: The World Bank, 1979. 188 s.

I 1978 startede Verdensbanken med at udgive en årlig rapport om u-landenes problemer og forslag til disse problemers løsning. Rapporten blev vel modtaget og en stor succes. Herhjemme brugte DANIDA den, da man skulle lave sin egen årsrapport, og Industrirådet har brugt den i sin kampagne for ændringer i dansk u-landspolitik.

Det er derfor naturligt at se lidt nærmere på 1979-rapporten. Hovedsynspunktet er, at økonomisk udvikling er et sæt af sammenhængende processer, der transformerer landbrugssamfund til industrisamfund, hvor hovedformålet er økonomisk vækst og afskaffelse af fattigdom.